

**Reactie dr. A.J. Plaisier op de brochure ‘Onopgeefbaar verbonden’
(gehouden op de studiedag van het Platform Appèl Kerk en Israël – 19
september 2011)**

Onopgeefbaar verbonden, een reactie

Onopgeefbaar verbonden, zo luidt de titel van de brochure die we enige weken geleden als moderamen mochten ontvangen. Een werkgroep uit de geledingen van een drietal modalitaire organisaties in onze kerk hebben er hard aan gewerkt. Het resultaat is een mooi uitgegeven boekje. Het uiteindelijke product heeft steun gekregen van deze drie modaliteiten in onze kerk. Daarmee is het een boekje waarin een stem uit onze kerk duidelijk tot klinken is gebracht.

De opdacht van de kerk

Volgens de Kerkorde van de Protestantse Kerk is de kerk geroepen het gesprek met Israël te zoeken en gestalte te geven aan de verbondenheid met het volk Israël. (Ord. 1.2.1) Ook is de generale synode opgedragen het onderzoek van de Heilige Schrift ten aanzien van vragen met betrekking tot Israël te bevorderen en leiding te geven aan de verdieping en verbreding van het inzicht van de kerk in de weg van God met Israël (Ord. 1.2.2). Dit boekje staat in dat teken. Het richt zich vooral op het *de verdieping en verbreding van het inzicht van de kerk in de weg van God met Israël*. Het is dus niet zozeer het gesprek met Israël dat hier wordt nagestreefd als wel een visie over Israël. Het gaat om een christelijke visie op Israël.

De trouw van God

Belangrijk onderdeel van de hier ontwikkelde visie is de trouw van God aan Israël. Terecht worden teksten geciteerd die hier duidelijk de aandacht op vestigen. Kroongetuige hierbij is de apostel der heidenen, Paulus, die zelf jood (zoals alle apostelen trouwens) intensief met Israël heeft geworsteld.

In de brochure wordt aangesneden hoe deze Bijbelse noties in de traditie van kerk en theologie zijn verdonkeremaand. Ook wordt duidelijk hoe deze theologie vaak als een legitimatie voor antisemitisme heeft gewerkt. De kerk heeft deze les met schade en schande geleerd. Het is goed dat deze brochure dit nogmaals in herinnering roept. De vervangingstheologie, waarin de kerk in plaats van Israël gekomen is, en Israël daarmee afgeschreven is, wordt ferm afgewezen. De vertaling van de Staten Vertaling van Romeinen 11:17 wordt verworpen ten gunste van de vertaling van het NBG: de heidense takken zijn niet *in plaats van* de joodse, maar *tussen* die van Israël geplaatst.

Daarbij moet bedacht worden dat we praten over een volk dat er nog steeds is, ook al is het niet gemakkelijk dit volk te definiëren. Die vraag is in de tijd van

Paulus niet relevant geweest, nu is die vraag veel ingewikkelder. Maar hoe dit ook zij, er is een volk van Israël. Wanneer we over de trouw van God aan Israël praten, kunnen we daar niet omheen. Vandaag leeft dit volk voor een deel in Israël en voor een deel erbuiten. Zoals het in de lange geschiedenis na de verwoesting van de tempel vooral een geschiedenis is geweest van een volk dat buiten het land van de voorouders heeft gewoond.

Israël, een mysterie

Israël heeft niet afgedaan, de trouw van God aan Israël en de beloften zijn ‘onberouwelijk’. Het is noodzakelijk dat heiden-christenen daar oog voor hebben. We staan hier volgens Paulus voor een mysterie, een geheimenis. Het mysterie van Israël. Het mysterie van de weg van God met Israël. Dat is een gewichtige zaak. Dat geheimenis is nog steeds een geheimenis, ook al heeft Paulus er wat over gezegd. Er iets van openbaar maken is wat anders dan het als een cryptogram oplossen. Paulus zegt er net genoeg over om ons van hoogmoed te weerhouden en ons te verheffen boven Israël. Een mysterie waar wij ons niet op de verkeerde manier in moeten mengen. We kunnen Israël tot jaloersheid brengen, dat is het handelingsperspectief dat aan dit geheimenis zit (en waar we helaas bitter weinig van terecht hebben gebracht), maar veel meer dan dat zit er toch niet in. Geen jodenzending, zo stelt de brochure en ik kan daar alleen maar mee instemmen. Wel verwachting voor Israël. En dat, omdat Gods trouw sterker is dan onze ontrouw, onze heidense ontrouw en de joodse ontrouw, onze hardleersheid en die van het joodse volk. Uiteindelijk leven we allemaal van de genade van God door Jezus Christus, in wie God zijn laatste woord gesproken heeft.

De landbelofte

Een belangrijke kern van dit boekje gaat over de *landbelofte*. In de brochure wordt gesteld dat aan Israël het land is beloofd als een eeuwigdurend bezit. Geconstateerd wordt, dat hier in het Nieuwe Testament eigenlijk niet veel over staat, maar dat wordt verklaard uit het feit dat dit alles is verondersteld. Een argument *e silentio*. Over de landbelofte is al veel geschreven en gediscussieerd. Ik kan dit nu slechts kort aanstippen. Hoe moeten we de landbelofte verstaan? Is er grond in het Nieuwe Testament dat het koninkrijk van Israël weer opgericht gaat worden? Zelfs in Romeinen 9 tot 11, waar Paulus zo uitgebreid op het Joodse volk ingaat, geen letter over. Eigenlijk vind ik er niets expliciets over.

In het boekje wordt betoogd dat deze onverkort blijft gelden. Dat er een Rijk van Israël zal komen, in Palestina, de oprichting van het rijk van David, met Jeruzalem als hoofdstad. In de brochure wordt een zwaar accent gelegd op een bepaald soort heilshistorie. Een historie die op grond van Ezechiël 37 twee fasen kent. Eerst zal God de joden uit de wereld bijeen brengen in het eigen land. Dat is de eerste fase van de vervulling van de beloften. Daarna, als tweede fase, en

tevens het einde volgt dat de Messias, Jezus, terugkomt, en het Joodse volk deze Messias zal aannemen. Met stelligheid wordt beweerd dat die eerste fase is aangebroken. God werkt nu onder ons. Daar is ook een handelingsperspectief aan gebonden. Wij moeten dit werk erkennen en daarom voluit achter Israël gaan staan. Bij deze eerste fase hoort namelijk niet alleen het bijeenbrengen van de Joden en de oprichting van een eigen Rijk, maar ook het woeden van de heidenen tegen dit land en dit volk. Ook dat zien we gebeuren, waarbij gesteld wordt dat het vooral de islam is die de motor achter dit verzet zit. De kerk kan hier niet teveel aan doen, ze moet het proclameren en intussen solidair zijn met Israël. Zij moet zich niet teveel gelegen laten liggen aan de VN en het internationale recht. Dat is maar mensenwerk, terwijl het gaat om Gods werk. Dat is de kernboodschap.

Een eenduidige Schriftuitleg

Ik maak bij dit concept een aantal kritische opmerkingen. In de eerste plaats het schema zelf: dat God de joden uit alle landen bijeen zal brengen, dat ze zullen wonen in een eigen land, en zo wordt min of meer gesuggereerd in een eigen staatsbestel, en dat vervolgens de Messias zal komen. Zo kun je misschien bepaalde teksten uit het Oude Testament lezen, maar nu wordt dit wel gepresenteerd als dé lezing van de profeten. Hebben we in de loop van de geschiedenis van de Schriftuitleg niet vaker zulke stellige lezingen gezien? En hebben we daar vaak ook niet op moeten terugkomen? Daar komt bij dat deze uitleg in het Nieuwe Testament zo ver ik kan zien geen steun vindt. In de Apocalypse komen we het schema niet tegen. Ook in de andere apocalyptische gedeelten in de evangeliën niet, in ieder geval niet duidelijk.

Christologie

Mijn grootste bezwaar is echter dat de christologie te kort komt. Het heil is in Jezus Christus, dat is de doorslaande verkondiging van het Nieuwe Testament. In Hem heeft God beslissend gehandeld. Dit heil in Christus is eerst voor de jood en ook voor de Griek. En volgens Paulus is er dan ook een moment waarop gezegd wordt: eerst de heidenen en dan Israël. De incarnatie is het scharnier waar alles om draait. In Jezus Christus is alles nieuw geworden. Déze Jezus, die gestorven is en opgestaan, verwachten we, naar de volle ontplooiing van dit heil zien we uit. En hier en nu mogen we dit heil al ontvangen en ervaren. Hier en nu ontvangen we de belofte van het eeuwige leven. En hier en nu ontstaat de nieuwe gemeenschap, van joden en heidenen, die elkaar mogen begroeten in Jezus naam. Daarin draait het overigens niet meer om Jood of Griek, want in Jezus Christus zijn wij één.

Dit krijgt in de brochure geen aandacht. Dat kan natuurlijk zijn omdat het om iets anders gaat, maar dat andere is een visie op de geschiedenis. Het is een visie

op het handelen van God. Dat is een handelen dat uit twee fasen bestaat, waarbij de relatie van de eerste fase met het heil in Christus niet evident is. Daarbij gaat het niet om een bescheiden poging de tekenen van de tijden te duiden, maar om een normatieve geschiedenisvisie: dit doet God, zo werkt Hij, dat moeten we geloven.

In feite gaan de schrijvers van de brochure mee met de vraag van de discipelen aan het begin van het boek Handelingen waar gesproken wordt over het herstel van het koningschap over Israël (Hand 1:6). De zaak waar het hier om gaat is kennelijk niet verkeerd, alleen zijn de discipelen 'even' vergeten dat kruis en opstanding er bij zijn gekomen. Ik kan niet anders lezen dan dat Jezus toch niet veel meer is dan een variant op de verwachting van het koningschap van Israël, het inbezit nemen van het land en het leven onder de nazaten van koning David. Vervolgens zullen de volkeren daar dan in delen. De variant die Jezus heeft aangedragen is dat het eerst door kruis en opstanding heen moet. Dat komt mij over als: er moest eerst nog een offer van verzoening worden gebracht (kruis) en de aanvaarding van dat offer (opstanding), maar verder kunnen alle lijnen van een vooral *aardse* vervulling van de beloften van het Oude Testament doorgetrokken worden. De radicaliteit van de vervulling wordt zo zeer sterk afgezwakt. Een rede als die van Stefanus in Handelingen 6 verdwijnt in feite volkomen naar de achtergrond. Op de heilsverwachting van Nieuwe Testament wordt een zware hypotheek gelegd.

Ik vind dit een gevaarlijke verschuiving. Zeker, er zijn apocalyptische beelden in de Schrift. Ook in het Nieuwe Testament. Zoals in de Openbaring van Johannes. Maar wij weten allemaal dat deze niet bedoeld zijn om ons een blauwdruk van de geschiedenis te geven. Het evangelie is Christusgetuigenis. God maakt alle dingen nieuw door de Messias. Het nieuwe Jeruzalem zal neerdalen vanuit de hemel op aarde als een geschenk van God. Het Lam zal het licht zijn, voor jood en heiden. Nu krijgt de verkondiging van het evangelie en de verwachting van het rijk van Christus er een tweede bij. Naast het evangelie is er een normatieve visie op de geschiedenis. Hiermee komt er een druk op de gewetens te liggen.

God wil het

Immers, nu móeten we de staatsvorming van Israël als Gods werk zien. Dan kunnen we ook niet anders dan daar helemaal achter te gaan staan. Dan zijn verwijzingen naar het internationale recht maar doekjes voor het bloeden. Hier is God. En: zo wil God het. Wat kan ik anders doen dat dit ook te willen? Maar weten we niet tot welke ongelukken dit heeft geleid? Kunnen we hier verder komen dat voorstellen, dan hints en aanwijzingen, die in ieder geval speelruimte overhoudt voor de vrijheid van kerk en christen? Ik vind dit hiermee een gevaarlijke *move* wordt gedaan en dat de christelijke vrijheid in gevaar wordt gebracht.

Overigens heb ik analoge vragen bij het *Kairosdocument*. Daar lijkt hét kwaad, dé zonde dat van de bezetting te zijn van het land, en hét heil de bevrijding van de bezetting en het leven in een land waar Palestijnen tot hun recht komen, of dit nu in een eigen staat is, zoals nu vooral wel de gedachte is, of in één staat waarin beide volkeren samen wonen. God wil de bevrijding van de bezetting, God wil de zonde van de bezetter keren en het heil zal komen wanneer dit onheil is afgewenteld. Ook hier wordt een grote druk uitgeoefend op de gewetens. De kerk moet kiezen, partij kiezen, zal profetisch moeten zijn. Eigenlijk hoeft de kerk helemaal niet profetisch te zijn maar zich te scharen achter anderen die zich als profetisch beschouwen. Dan begin ik onrustig te worden, en me af te vragen of ook hier geen kortsluiting ontstaat, zonder daarmee te beweren dat de kerk dan maar helemaal moet zwijgen.

Is deze neiging om de eigen zaak zo met Gods zaak te identificeren overigens de reden waarom het spreken over deze thematiek zo gemakkelijk kan ontaarden in polarisatie? God wil het, dat leidt al snel tot radicalisering. Als ik soms lees of hoor hoe fel van beide kanten gesproken wordt en hoe fel er van beide kanten op ingehakt wordt, vrees ik dat daar juist hier de aanleiding voor ligt. Ik vind deze felheid waarbij broeders en zusters soms ongenadig de maat wordt genomen, een gevaar voor onze kerk, waar ik ernstig voor wil waarschuwen.

Geen spiritualisering

Betekent dit nu de vlucht in een veilige spirituele hemel? Nee. God verlost de wereld. Wij geloven in de opstanding van de doden. Wij geloven in een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Wij geloven in de erfenis van Jezus Christus. Daar moeten we het bij laten. Dan blijven we gericht op Jezus Christus. Dan blijven we geloven dat in Hem de beloften ja en amen zijn. Dan houden we hoop. Dan mogen we op grond van Gods trouw geloven dat Jezus Christus niet van zijn volk mag worden gescheiden, dat zij de eerste adressanten blijven en nooit uit het zicht van God zullen verdwijnen. Hoe en of hier een landbelofte voor Israël in past, en op welke wijze God het heil zal realiseren, kunnen we beter open laten. Dat ligt niet in onze hand. Gods trouw aan Israël wordt niet opgeheven, dat staat, dat is genoeg. En wat wij te verwachten hebben? In ieder geval een ontvouwing zijn van de vervulling van Gods beloften in Jezus Christus. In hem zijn alle dingen nieuw gemaakt en dát zal volledig worden geopenbaard en volledig zijn beslag krijgen. Daar past mijns inziens een wel zeer stellig patroon van heilsgeschiedenis dat zich niet streng uit de incarnatie, het kruis en de opstanding ontvouwt niet bij.

Israël vandaag

Israël is een realiteit. De trouw van God is geen fantoom. Eeuwen lang heeft God Israël in stand gehouden, juist ook in het kruis dat dit volk heeft gedragen. Het is een *analogie* van het kruis van Christus. Het is niet vernietigd in de gaskamers. Het is van groot belang dat Israël nu een thuisland heeft. Dat is de concrete existentie van Israël nu, vandaag. Het zou een ramp zijn wanneer dat thuisland zou verdwijnen. 1948 is een teken van Gods trouw. Een opgejaagd volk heeft nu een eigen plekje onder zon. Het is een *analogie* van de opstanding van Christus. Niet minder, maar ook niet meer. Terecht wordt in de nota genoemd dat dit niet alles zonder kleerscheuren en bloed zweet en tranen is gegaan. Dat voor Palestijnen een en ander een ramp is geweest. Dat is inderdaad waar. Alle licht hier in de geschiedenis draagt zijn eigen duisternis met zich mee. Politiek is altijd ook geweld. Dat is voor mij ook al een aanwijzing, dat we op moeten passen dat wereldse gebeurtenissen een eenduidige vervulling van profetieën zijn, die dan als een keten van het heil wordt gezien. Er zijn slachtoffers, ook van de exodus. Dat mogen we eerlijk onder ogen zien. Zonder daarmee een klok te willen terugdraaien of het bestaansrecht van Israël ter discussie te stellen.

Het valt me daarbij op dat in de nota het lot van de Palestijnen niet echt serieus wordt genomen. Vervelend die chequepoints, maar het zijn toch vooral de eigen leiders die daar de schuld voor dragen. En: kritiek op Israël mag binnenskamers worden geleverd, maar verder moeten we ons klip en klaar achter de staat Israël scharen. Bewijzen we Israël daar echt een dienst mee? Beseffen we niet dat de idee van het groot Israel van minister Lieberman een gevaarlijke factor is in de huidige situatie? Nee, ik maak van de Palestijnen niet alleen slachtoffer. Dat vind ik de eenzijdigheid die in sommige kringen van Sabeel. Daar wordt de zwarte piet van het conflict in het Midden Oosten exclusief bij Israël gelegd. Daar dreigt Israël de *bad guy* te worden waartegen de *good guy*, de Palestijnse leiders, gunstig afsteken, waarbij over Hamas niets gezegd wordt, evenmin als over de vaak dubieuze rol van de Arabische landen. En waarbij het smeulende en soms openlijk uitbrekende antisemitisme nauwelijks wordt genoemd. Dat helpt evenmin. Exclusieve solidariteit zal een oplossing niet naderbij brengen. Tot exclusieve solidariteit, waarbij vragen van recht en gerechtigheid buiten beeld blijven, zijn we niet opgeroepen.

Antisemitisme

Zoals gezegd: Israël is een realiteit. Solidariteit met Israël als steun voor Israël dat een thuisland heeft, is volkomen terecht. Wij hebben Israël geen ruimte gegeven. Nu heeft Israël een eigen land. We mogen geen voedsel geven aan de latente angst van Israël straks weer te moeten gaan zwerven. We zullen die latente angst moeten horen en tot ons laten spreken. Het zou een ramp zijn wanneer Israël verdween. De tekenen zijn niet gunstig. Israël kan zich terecht bedreigd voelen. Alleen: juist dan helpt het niet te dromen over een groot Israël,

juist dan zal van beide kanten de oprechte wens moeten zijn de vrede te zoeken, juist dan zal van beide kanten gezocht moeten worden naar recht en gerechtigheid, voor allen, juist dan zal kritisch gekeken moeten worden naar wat dit alles in de weg staat of juist tegenwerkt. En vooral, juist dan zal er gewerkt moeten worden aan ontmoeting en verzoening.

De rol van de kerk

Daarmee zijn we bij de rol van de kerk aangekomen. De rol van de kerken in het Westen en zo ook die van de Protestantse Kerk. Die rol moeten we niet overdrijven. Niet zwijgen, maar ook niet al te veel profetische getuigenissen over een complexe situatie die niet tot onze directe context behoort. Niet al te grote statements die vaak bedoeld zijn voor de eigen achterban. En vooral: werken aan verzoening, of liever: al die initiatieven die op verzoening, ontmoeting en begrip gericht zijn, ondersteunen. Dat zal de kerntaak moeten zijn van de kerk.

Tot slot, onopgeefbaar verbonden is een prikkelende bijdrage, een stem, een gepassioneerde stem, een stem waarin geprobeerd wordt de trouw van God aan Israël serieus te nemen en materiaal aandraagt om de relatie met Israël te doordenken. Een stem die zeker oproept tot tegenstemmen, maar juist zo blijven we in onze kerk met elkaar in gesprek over dit aangelegen thema.

Arjan Plaisier